

Література:

1. Аведова Р. П. Вопрос-переспрос как реактивная реплика в англоязычном диалогическом единстве: функционально-семантический и прагматический аспекты: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Рената Петровна Аведова. – Ростов-на-Дону, 2008. – 23 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. / Ф.С. Бацевич. – [2-ге вид. доп.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2009. – 376 с.
3. Безугла Л. Р. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі: монографія / Л. Р. Безугла, І. О. Романченко. – Харків : ФОРМ Лисенко І. Б., 2013. – 182 с.
4. Белоус Н. А. Прагматическая реализация коммуникативных стратегий в конфликтном дискурсе [Электронный ресурс] // Н. А. Белоус // Мир лингвистики и коммуникации: электрон. науч. журн. – 2006. – № 4. Режим доступа к журналу : http://tverlingua.by.ru/archive/005/5_3_1.htm
5. Волкова О. С. Прагмалингвистические особенности межличностного общения в коммуникативной ситуации «бытовой конфликт» (на материале английского языка): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ольга Сергеевна Головаш. – Волгоград, 2009. – 22 с.
6. Гавриш М. М. Невербальна поведінка в ситуаціях соціального і ситуативного домінування / М. М. Гавриш // Мова і суспільство: зб. наук. праць. – Випуск 1. – Л. : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка. – 2010. – С. 208–215.
7. Головаш Л. Б. Коммуникативные средства выражения стратегии уклонения от прямого ответа: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Лариса Борисовна Головаш. – Кемерово : 2008. – 18 с.
8. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Изд. 5-е. / О.С. Иссерс. – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 288 с.
9. Карамішева Н. В. Логіка (теоретична і прикладна): навч. посіб. / Н. В. Карамішева. – К. : Знання, 2011. – 455 с.
10. Місягіна І. М. Стратегія ухильності у відповідях на запитання в сучасному англomовному художньому дискурсі: дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Місягіна Ірина Михайлівна. – Львів, 2010. – 219 с.
11. Пастернак Т. А. Комунікативні стратегії і тактики дискурсу «співбесіда при прийомі на роботу» / Т. А. Пастернак // Studia Linguistica: зб. наук. пр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 363–367.
12. Пономаренко О.В. Лінгвопрагматичні засоби вираження ухильності в сучасному італійському політичному дискурсі: дис... канд. филол. наук: 10.02.05 / Ольга Володимирівна Пономаренко; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 18 с.
13. Сейранян М. Ю. Конфликтный дискурс: социолінгвістический и прагмалингвістический аспекты: [монографія] / М. Ю. Сейранян. – М. : Издательство «Прометей», 2012. – 96 с.
14. Скородумова Е. А. Коммуникативно-прагматические особенности риторических вопросов-реакций: дис... канд. филол. наук: 10.02.19 / Елена Андреевна Скородумова. – Челябинск, 2010. – 177 с.
15. Скрібіцька Л. І. Конфліктологія / Л. І. Скрібіцька. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 384 с.
16. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі: [монографія] / Л. В. Солощук. – Харків : Константа, 2006. – 300 с.
17. Черкашин С. В. Прийоми мовленнєвої реалізації тактики ухилення від відповіді на запитання в німецькомовному політичному інтерв'ю (за матеріалами журналу «Der Spiegel») / С. В. Черкашин // Семантика мови і тексту: матеріали XI наук.-практ. конф., 26-28 верес. 2012 р. / Прикарпат. нац. ун-т імені В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2012. – С. 667–670.
18. Gumperz J. J. Discourse Strategies / J. John Gumperz. Cambridge University Press, 1982. – 225 p. – (Studies in Interactional Sociolinguistics, vol. 1).
19. Leech G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – London, 1983. – 250 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Angel eyes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imsdb.com/scripts/Angel-Eyes.html>
2. Father of the Bride. – Screenplay by Frances Goodrich and Albert Hackett. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/f/father-of-the-bride-script.html
3. Hannah and her sisters. – Screenplay by Woody Allen. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imsdb.com/scripts/Hannah-and-Her-Sisters.html>
4. Love story [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/l/love-story-script-transcript.html
5. Macomber D. 50 Harbor Street (Cedar Cover). – Mira, 2005. – 384 p.
6. Monster-in-law. – Screenplay by Anya Kochoff. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/m/monster-in-law-script-transcript.html

УДК 811.112.2'373.612.2

Н. Г. Ходаковська,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

МЕТАФОРА У ПОЕЗІЇ ГЕНРІХА ГЕЙНЕ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРНИКА «КНИГА ПІСЕНЬ»)

Статтю присвячено дослідженню метафори, одного із найпоширеніших тропів, що виникає в результаті вживання слова в переносному значенні за схожістю означуваного предмета з іншим. У статті проведено аналіз видів метафори в збірнику «Книга пісень».

Ключові слова: метафора, поетична метафора, поезія, поетична мова.

Статья посвящена исследованию метафоры, одного из самых распространённых тропов, который появляется вследствие употребления слова в переносном значении по сходству предмета с другим. В статье проведён анализ видов метафоры в сборнике «Книга песен».

Ключевые слова: метафора, поэтическая метафора, поэзия, поэтический язык.

The article deals with metaphors, one of the most common tropes, which appears due to the use of the word in a figurative sense of the similarity of the object to another. The article presents an analysis of the types of metaphors in the collection «The Book of Songs».

Key words: metaphor, poetic metaphor, poetry, poetic language.

Постановка наукової проблеми. Вчення про метафору має довгу історію, однак науковий інтерес до неї не втрачається і сьогодні. В німецькій мові існують засоби, які використовуються для створення образів, для створення нових

лексичних значень. Способи утворення лексичних одиниць різноманітні. Нове значення слова може виникнути шляхом переносу назви за подібністю предметів або їх ознак, внаслідок схожості функцій, тобто значення є переносними. Лексико-семантичні варіанти багатозначного слова залежать один від одного та пов'язані один з одним. В лінгвістиці існують різні типи переносних значень слів. Традиційні види переносних значень лексичної одиниці (метафора, метонімія, синекдоха, функціональний перенос значення), пов'язані з діахронією семантичної структури і належать до фігур образності (тропів). Різниця переносних значень пояснюється тим, що синекдоха є різновидом метонімії, а функціональний перенос – різновидом метафори. Метафора використовується як в побутовому так і в художньому мовленні. Поетична метафора відрізняється від побутової метафори своєю новизною та свіжістю. В поезії метафора не тільки засіб лексичної виразності, але й спосіб побудови образів, вона є своєрідним важелем, що впливає на розум і душу читача. У мові поета метафори оживають. Це оживлення метафоричного змісту слова досягається різними прийомами. Наприклад, незвичним поєднанням метафоричних слів, «*Die Blätter lustig rauschen*» [21, с. 15], «*Der ich mit bösem Tun und Wort das Leben bitterlich trübe!*» [21, с. 16], «*Doch kommt die Morgensonne*» [21, с. 85], «*Aus alten Märchen winkt es / Hervor mit weißer Hand*» [21, с. 84]. Оживлення метафори досягається також метафоричними новоутвореннями, наприклад, «*Die Äuglein grüßen mit süßer Gewalt*» [21, с. 71], «*Da ist in meinem Herzen die Liebe aufgegangen*» [21, с. 72], «*Aus meinen Tränen sprießen viel blühende Blumen hervor*» [21, с. 73]. Метафорою ми називаємо зміну значення слова на основі подібності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що вивченню метафори в різноманітних аспектах присвячені праці багатьох вчених (В. М. Телі, Н. Д. Арутюнової, В. Г. Гака, М. П. Кочергана, І. Б. Голуб, Л. І. Мацько) [17; 1; 3; 11; 4; 14] та ін.

Вивчення метафори у функціональній ролі показника ідіостилію поета, мистецького стилю чи літературного покоління належить до числа дискусійних питань сучасної лінгвістики. Різні аспекти вказаної проблеми знайшли відображення у працях Л. Дударенко, Т. Єщенко, А. Загнітка, Б. Іванюка, Т. Кіс, Н. Лисенко, Т. Матвєєва, О. Тищенко [5; 7; 8; 6; 9; 12; 13; 19]. Незважаючи на низку праць, присвячених особливостям метафори усної поезії, потребують глибших студій метафоричні одиниці в мові німецької поезії.

Актуальність дослідження полягає у тому, що метафора як елемент художнього стилю Генріха Гейне ще не була об'єктом дослідження в сучасній лінгвістиці. **Метою** роботи є цілісне, системне дослідження видів метафори та її функціонування у художньо-поетичному мовленні Генріха Гейне на матеріалі віршів збірника «Книга пісень».

З метафор сплітається літературна тканина, яка створює образ, що нас хвилює і емоційно на нас впливає. Слова набувають додаткового значення, стилістичного забарвлення, створюють світ, в який ми занурюємося, читаючи вірші Генріха Гейне. Наприклад, «*Mein Herz mit falschem Glück gequält hast*» [21, с. 141]; «*Und die jungen Blumen schauen mich an, / Mit bunten, duftenden Augen*» [21, с. 143]; «*Von mir woget die Wasserwüste, / Hinter mir liegt nur Kummer und Elend*» [21, с. 145].

У сучасному мовознавстві є багато дефініцій терміну «метафора». Ключовим словом у всіх дефініцій слугує слово «перенос» на основі різних рис схожості. Перші згадування зустрічаються в роботах Арістотеля, який визначив її як мистецтво наслідування. Він зробив спробу науково охарактеризувати метафору, порівнював її із загадкою, розглядав її як засіб перенесення імені, звернув увагу на зв'язок метафори з порівнянням. В древньому Римі метафору тлумачили як скорочене порівняння, і розглядали її як прикрасу. В епоху Відродження метафора виконувала естетичну, психологічну і пізнавальну функції та активно використовувалась у поезії. Насправді, визначення метафори нічим не відрізняється від визначення гіперболи, синекдохи, порівняння або уособлення (персоніфікації).

О. О. Потебня називав метафору вінцем авторського мовно-творчого пошуку в найповнішому відображенні думки, створенні образу, наголошуючи: «Елементарно, поетичність мови, тобто образність окремих слів і постійних словосполучень, якою б помітною вона не була, нікчемна порівняно із здатністю мов створювати образи зі сполучень слів, незалежно від того, образні вони чи ні» [15, с. 104]. У класичній теорії метафора класифікується за формою в синтаксичному плані – метафора може бути предикатом, звертанням, прикладкою – такі метафори можна виділити і у Г. Гейне: «*Die Bäume ragten himmelan*» [21, с. 41]; додатком: «*Lustig rauschen dort die Blätter*» [21, с. 51]; означенням: «*Herz, mein Herz, du vielgeduldiges, / Grolle nicht ob dem Verrat*» [21, с. 77]; обставиною: «*Warum singt denn mit so kläglichem Laut / Die Lerche in der Luft?*» [21, с. 80]. Слід зазначити, що поет часто вживає дієслова-метафори в наказовому способі. Форма імператива загострює емоційність образу: «*Vertraust du dich doch sorglos / Täglich dem wilden Meer.*» [21, с. 99]; «*Sei mir gegrüßt, du große, / Geheimnisvolle Stadt*» [21, с. 103]; «*Herz, mein Herz, sei nicht bekommen, / Und ertrage dein Geschick.*» [21, с. 114]. Такі метафори у свідомості поета асоціюються з дією, боротьбою.

На початку ХХ століття швейцарський лінгвіст Шарль Баллі, протиставляючи поетичну метафору мовній, показав загальну метафоричність мови. Метафора проймає всю поезію, є основою поезії, оскільки вся поезія побудована на образах, а метафора основний засіб створення образу. Процес дослідження метафори характеризується неоднорідністю та суперечливістю підходів. За цей час у науці існували різні концепції. Вчені досі не дійшли єдиної думки з цього питання. Так, Б. В. Томашевський поділяє метафори на стилістичні і мовні [18, с. 217]. І. Б. Голуб розмежовує мовні, індивідуально-авторські, анонімні та розгорнуті метафори [4, с. 134]. Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько вирізняють класичну та лексикалізовану метафору; а за граматичним вираженням метафори існують субстантивні, атрибутивні, дієслівні та комбіновані [14, с. 330–332]. Ю. С. Язикова виділяє два типи метафор: метафори мови та метафори стилю, поділяє їх на мовні та генетичні [20, с. 154]. О. С. Ахманова розрізняє такі метафори: **метафора гіперболічна**, основана на гіперболічному перебільшенні якості або ознаки, наприклад, «*Sind ja eiskalt deine Hände!*» [21, с. 59], «*Das gellende Lachen verstummte stumm; / Es wurde leichenstill im Saal*» [21, с. 62].

Метафора лексична – слово або його значення, яке виникло шляхом метафоричного переносу, наприклад, «*Die Äuglein grüßen mit süßer Gewalt*» [21, с. 71], «*Aus meinen Tränen sprießen / Viel blühende Blumen hervor, /*» [21, с. 73].

«Ломана» метафора – метафора, що призводить до поєднання логічно несумісних понять [2, с. 231], наприклад, «*Sich vor der Sonne Pracht, / Und mit gesenktem Haupte / Erwartet sie träumend die Nacht.*» [21, с. 75], «*Sie tragen zu dir, Geliebte, / Das schmerz erfüllte Wort;*» [21, с. 118].

Послідовна метафора – це ряд внутрішньо пов'язаних і взаємно доповнюючих метафор, наприклад, «*Sie haben mich gequält, / Geärgert blau und blaß, / Die einen mit ihrer Liebe, / Die andern mit ihrem Haß.*» [21, с. 87].

Метафора поетична – метафора, яка належить до експресивних засобів поетичного твору і слугує як складна різнопланова семантична структура, наприклад, «*Vergiftet sind meine Lieder; / Wie könnt es anders sein? / Ich trage im Herzen viel Schlangen, / Und dich, Geliebte mein*» [21, с. 89].

Н. Д. Арутюнова поділяє метафору на **номінативну** (полягає в переносі назви з одного об'єкта на інший, зміна одного дескриптивного значення іншим), **образну** (яка пов'язана з переходом ідентифікуючого значення в предикативне), **когни-**

тивну (яка є результатом зсуву у поєднанні предикативних слів, тобто переносу значення висловлювання) і **генералізовану** (яка стирає в лексичному значенні слова-межі між логічними порядками) [1, с. 350].

Вірші у збірнику «Книга пісень» Генріха Гейне надзвичайно насичені метафорами. Щоб перекласти свої почуття на папір, поет удається до використання як традиційних метафор «*Aber plötzlich, die Tür springt auf*» [21, с. 135], «*Meeresstille! Ihre Strahlen / Wirft die Sonne auf das Wasser*» [21, с. 137], так і створення нових, власних метафор «*Die glühend rote Sonnenscheibe schwebte*» [21, с. 127], «*Und in ihren schönen Augen / Liegt mein unermeßlich Reich!*» [21, с. 131].

Для поезії Г.Гейне характерна **проста метафора**, яка побудована на зближенні предметів або явищ за будь-якою загальною ознакою [16, с. 205]. Проста метафора зазвичай виражається іменником, дієсловом та іншими частинами мови. Наприклад, «*Die Welt ist dumm, die Welt ist blind, / Wird täglich abgeschmackter!*» [21, с. 76]; «*törichter Reiter / törichter Traum, es fällt ein Stern herunter*» [21, с. 91], «*lustig leuchtet der Mai*» [21, с. 95], «*es grollt und brandet die See*» [21, с. 100].

Поетична мова Г.Гейне надзвичайно багата розгорнутими метафорами, які присутні в «Книзі пісень». Живання однієї метафори дуже часто спрочиняє за собою нанизування нових метафор, пов'язаних за змістом з першою; в результаті цього виникає **розгорнута метафора**. Його авторські розгорнуті метафори яскраві, влучні та цікаві, «*Allen tut es weh im Herzen, / Die den bleichen Knaben sehn, / Dem die Leiden, dem die Schmerzen / Aufs Gesicht geschrieben stehn. / Mitleidvolle Lüfte fächeln / Kühlung seiner heißen Stirn; / Labung möchte ins Herz ihm lächeln / Manche sonst so spröde Dirn*» [21, с. 50]. Розгорнуті метафори приваблюють художників слова як особливо яскравий стилістичний прийом образного мовлення [10, с. 109]. Метафори в ліриці Гейне існують не задля красивої форми, а для того щоб повніше та глибше виразити себе.

Г.Гейне вмів використовувати метафору вміючо тонко для створення поетичного настрою, «*Ich wandle unter den Bäumen / Mit meinem Gram allein; / Da kam das alte Träumen, / Und schlich mir ins Herz hinein*» [21, с. 46], «*Ich wollt, meine Schmerzen ergössen / Sich all in ein einziges Wort*» [21, с. 117], «*Der Mond ist mein Begleiter, / Er leuchtet mir freundlich vor;*» [21, с. 119].

У поезії Г.Гейне нас підкорює і захоплює в «пісенний полон» дивовижна гармонія почуття і слова, думки і образу, єдність зовнішнього малюнка вірша з внутрішньою емоційністю, душевністю. «*Im wunderschönen Monat Mai, / Als alle Knospen sprangen, / Da ist in meinem Herzen / Die Liebe aufgegangen*» [21, с. 72]; «*Aus meinen Tränen sprießen / Viel blühende Blumen hervor, / Und meine Seufzer werden / Ein Nachtigallenchor*» [21, с. 73].

У «Ліричному інтермецо» поет описує любов як цілком земне почуття, що приховує у собі щастя й біль. У поезіях циклу йде мова про історію кохання поета – від зародження його почуття, коли він був щасливий своїм коханням, до драматичної розв'язки – виходу коханої заміж за іншого і страждань героя.

Поет виражає свої почуття через образи природи, використовуючи **поетичні метафори**. Особливо часто зустрічаються образи квітів – троянди, лотоса, фіалки; «*Sie (seine Liebste) blüht und glüht wie ein Röslein*» [21, с. 71], «*Die Lotusblumen erwarten / Ihr trautes Schwesterlein*» [21, с. 74], «*Die Veilchen kichern und kosen, / Und schau nach den Sternen empor; / Heimlich erzählen die Rosen / Sich duftende Märchen ins Ohr*» [21, с. 74]; птахів – солов'я, жайворонка; «*Und wüßten's die Nachtigallen, / Wie ich so traurig und krank, / Warum singt denn mit kläglichem Laut / Die Lerche in der Luft?*» [21, с. 80]; неба – місяця, сонця, зірок; «*Es stehen unbeweglich / Die Sterne in der Höh'*» [21, с. 74], «*Der Mond, der ist ihr Buhle, / Er weckt sie mit seinem Licht*» [21, с. 75], «*Die Sonne lachte mit freundlicher Lust*» [21, с. 81]; дерев – дуба, кедр, пальми; «*Es säuselt der Wind in den Blättern, / Es spricht der Eichenbaum;*» [21, с.], «*Ein Fichtenbaum steht einsam / Ihn schläfert*» [21, с. 82], «*Er (Fichtenbaum) träumt von einer Palme, / Einsam und schweigend trauert / Auf brennender Felsenwand*» [21, с. 82].

Характерним для поетичної метафори є її унікальність та непередбачуваність. Метафора в поезії – це не просто художній прийом чи особливість стилю, це особлива парадигма мислення і відмінне від звичайного бачення світу. Поетична метафора завжди неповторна, вона – не зовнішня прикраса, а внутрішня необхідність поетичної творчості, бо в поезії ми часто звертаємо увагу навіть не стільки на те, що сказано, а як сказано. Метафора створює багатство значень та їх відтінків, саме вона є ключовим словом у контексті. «*Mein Herz, mein Herz ist traurig, / Doch lustig leuchtet der Mai;*» [21, с. 95], «*Und zwischen Himmel und Wasser / Und Angst und Freude schwebt*» [21, с. 98].

Природа у Г.Гейне стає повноправною «дійовою особою» його віршів, вона живе багатогранним та динамічним життям. Зображаючи природу, поет відтворює свої поривання, мрії, страждання й радощі. Символіка набуває драматичного характеру у вірші про кедр, що росте на засніженій вершині «*Ein Fichtenbaum steht einsam / Im Norden auf kahler Höh'*» [21, с. 82]. Алегорією шляхетного романтичного героя стає хвойне дерево, скуте льодом і засипане снігом «*Ihn schläfert; mit weißer Decke / Umhüllen ihn Eis und Schnee*» [21, с. 82]. Він, мріє про далеку пальму, яка символізує певну малодоступну ліричному герою діву. А втім Г.Гейне вказує на цілком конкретне географічне місце, де ця символічна діва «смує, одинока і мовчазна на палючій стрімкій скелі», «*Einsam und schweigend trauert / auf brennender Felsenwand*» [21, с. 82]. Це місце – Близький Схід, що в контексті вірша та в зв'язку з біографією Г. Гейне можна трактувати як і Палестина, «земля обетованна», так і як «втрачена батьківщина». Тут природа та явища природи – живі істоти. Основною темою є тема кохання, яка супроводжується стражданнями (бо йдеться про нерозділене кохання), тугою самотністю, мрією про гармонію стосунків і воз'єднання з коханою.

Отже, поезія – основне середовище існування метафор – є особливою формою творчого пізнання світу. В поезії Г.Гейне метафора не тільки засіб лексичної виразності, але й засіб побудови образів. Поет створив свій особливий метафоричний світ. Його вірші пройняті задушевністю, ліризмом, ширістю, прозорістю форми, простотою лексики, безпосередністю і природністю. Душевні переживання поета передаються за допомогою гіперболічних, лексичних, послідовних, поетичних та розгорнутих метафор. Саме метафора, як виражальний засіб, є яскравою ознакою самотності ідіостилу Генріха Гейне.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Языковая метафора (синтаксис и лексика) / Нина Давидовна Арутюнова // Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. – [2-е изд., испр.]. – М. : Язык рус. культуры, 1999. – С. 346–385.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – 2-е изд., стер. – М : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
3. Гак В.Г. Метафора универсальная и специфическая / В.Г. Гак / Метафора в языке и тексте. Москва, «Наука». – 1988. – С. 11 – 26.
4. Голуб И.Б. Стилистика русского языка / Ирина Борисовна Голуб. – М. : Рольф; Айрис-пресс, 1997. – 448 с.
5. Дударенко Л. Синкретизм у метафорі М.Григоріва / Л.Дударенко // Слово і час. – 2003. – № 12. – С. 70-74.
6. Иванюк Б. П. Метафора и литературное произведение: структурно-типологический, историко-типологический и прагматический аспекты исследования / Борис Павлович Иванюк. – Черновцы, Рута. – 1998. – 252 с.
7. Єщенко Т.А. Метафора в українській поезії 90х років ХХ століття / Т.А. Єщенко: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова; Донецький національний університет. – Донецьк, 2001. – 19 с.

8. Загнітко А.П. Поетична метафора Тодося Осьмачки // Лінгвістичні студії: 36. наук. праць. Вип. 2 / Укл.: Анатолій Панасович Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк: ДонНУ, 1996. – С. 165-175.
9. Кіс Т.Є. Еволюція художньої метафори: лінгвокультурний аспект / Т.Є.Кіс: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. – К., 2001. – 19 с.
10. Кожина М.Н. Стилистика русского языка / Маргарита Николаевна Кожина. Учеб. пособие для студентов фак. рус. яз. и литературы пед. ин-тов. – М., Просвещение, 1977. – 223 с.
11. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства / Михайло Петрович Кочерган. – К.:ВЦ «Академія», 2006. – 368 с.
12. Лисенко Н.О. Метафора і символ у поетичному ідіостилі Тодося Осьмачки (Семантика. Стилистика) / Н.О.Лисенко: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 17 с.
13. Матвеева Т.П. Метафора як виразник стилю М. Коцюбинського / Т.П. Матвеева: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01. – українська мова; ОДУ ім. І. Мечнікова. – Одеса, 1996. – 17 с.
14. Мацько Л. І. Стилистика української мови: підруч. [для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; ред. Л. І. Мацько. – [2-ге вид., випр.]. – К.: Вища шк., 2005. – 462 с.
15. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / Александр Афанасьевич Потебня. – М.: Высш. шк., 1990. – 344 с.
16. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь лингвистических терминов. Издво 2-е. – М., Просвещение. – 1985. – 357 с.
17. Телия В. Н. Метафора в языке и тексте / Вероника Николаевна Телия. – М.: Наука, 1988. – 176 с.
18. Томашевский Б.В. Стилистика / Борис Викторович Томашевский. Учеб. пособие. 2-е изд. Л.: Изд. ЛГУ, 1983. – 288 с.
19. Тищенко О.М. Метафора у поезіях Євгена Маланюка (семантико-функціональний аспект) / О.М.Тищенко: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 1997. – 17 с.
20. Язикова Ю.С. Семантическое своеобразие слова в художественной речи / Юлия Сергеевна Язикова. – Roznau, 1977. – 74 с.
21. Heinrich Heine Das Glück auf Erden. Ausgewählte Gedichte. M. Verlag Progress. – 1980. – 535 с.

УДК 811.111'19:81'42

І. О. Ходос,

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара, м. Дніпропетровськ

КОМПОЗИЦІЙНО-МОВЛЕННЄВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕКСТОВОЇ МАТЕРІЇ В ІДІОДИСКУРСІ С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА

Стаття присвячена комплексному вивченню композиційно-мовленнєвої організації інтратекстових описів у ідіодискурсі С. Фіцджеральда. З цією метою виокремлено й проаналізовано основні види композиційно-мовленнєвої форми «опис» у творчому доробку письменника, зокрема портрет, пейзаж і інтер'єр. Значну увагу приділено виявленню преферентних для С. Фіцджеральда засобів їхньої вербальної упаковки, шляхів і способів їхнього синтаксичного аранжування, встановленню особливостей ментального простору письменника.

Ключові слова: антропоцентризм, дуальний характер, ідіодискурс, інтер'єр, композиційно-мовленнєва форма, опис, пейзаж, портрет, психологізм.

Стаття посвячена комплексному изучению композиционно-речевой организации интратекстовых описаний в идиодискурсе С. Фицджеральда. С этой целью выделены и проанализированы главные виды композиционно-речевой формы «описание» в творческом наследии писателя, в частности портрет, пейзаж и интерьер. Особое внимание уделяется выявлению преферентных для С. Фицджеральда средств их вербальной упаковки, путей и способов их синтаксической аранжировки, установлению особенностей его ментального пространства.

Ключевые слова: антропоцентризм, дуальный характер, идиодискурс, интерьер, композиционно-речевая форма, описание, пейзаж, портрет, психологизм.

The article deals with the integrated study of composition and speech arrangement of textual matter in S. Fitzgerald's idiodiscourse. In accordance with this goal the main types of composition and speech form «description», in particular portrait, landscape and interior, were singled out and analyzed. The article concentrates on the ascertainment of S. Fitzgerald's preferable means of their verbal expression, ways and methods of their syntactic arrangement as well as of the key features of his mental space. It was ascertained that peculiarity of composition and speech form «description» in S. Fitzgerald's artistic system consists in its constructive, modeling and sense potential. It carries thematic as well as implicit information, thus contributing to the creation of an integral image as well as to the recreation of the author's vision of man, ideological and artistic concept of his works. It was established that S. Fitzgerald's idiodiscourse is distinguished by functional psychological portraits, landscapes and interiors based on the synthesis of romantic and realistic traditions of perception and representation of man and their surroundings, which enables the author to create descriptions that are, on the one hand, lyrical, metaphorical and associative, and on the other hand, authentic and objective. It was ascertained that S. Fitzgerald's descriptions set off the subtle psychologism and dual character of the author's mental space, make obvious its dynamics and movement towards increasing expressionability and anthropocentrism as well as contribute to the recreation of American society in the XX century and revelation of its representatives' world-view and emotional state.

Key words: anthropocentrism, composition and speech form, description, dual character, idiodiscourse, interior, landscape, portrait, psychologism.

Постановка проблеми та її значення. Сучасний стан мовознавства характеризується підвищенням інтересом науковців до проблем комунікації та дискурсивної поведінки її учасників. Новітній когнітивно-комунікативний ракурс розгляду мовних явищ є діючим інструментом для вирішення численних проблем сучасної лінгвістики, серед яких чільне місце посідають питання, пов'язані з композиційно-мовленнєвою формою «опис».

Залучення ідіодискурсу С. Фіцджеральда до широкого лінгвокультурного контексту з метою з'ясування своєрідності композиційно-мовленнєвої форми «опис», становить собою новий ракурс цієї проблеми, який може посприяти подальшому усвідомленню принципів, прийомів і технік індивідуально-авторського мовлення та осмисленню впливу письменника на американську літературну традицію.

Мета цієї роботи якраз і полягає у з'ясуванні особливостей композиційно-мовленнєвої організації текстової матерії в ідіодискурсі С. Фіцджеральда. Її досягнення передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) виокремити й описати основні